

УДК 282

Joanna Szady

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo w posłudze szpitalnej we Lwowie w XVIII wieku

Йоанна Шади

Згромадження Сестер Милосердя св. Вікентія де Поля на службі у Львівських лікарнях XVIII ст.

Досліджено харитативну діяльність Сестер Милосердя св. Вікентія де Поля у Львові у XVIII ст. Простежена історія заснування Франциском Завадським 1741 р. львівської лікарні св. Вікентія де Поля. Показано зміст умови про співпрацю послушниць Згромадження Сестер Милосердя – так званих шариток, які працювали в лікарні як медсестри та обслуговуючий персонал, а також займались адміністративно-господарською діяльністю. Розкрито напрями благочинної діяльності монахинь св. Вікентія у інших львівських лікарнях XVIII ст. – допомога хворим, вбогим, пораненим та самотнім, опіка сиротинцем.

Ключові слова: Згромадження Сестер Милосердя св. Вікентія де Поля, шаритки, Львів, Лікарня святого Вікентія де Поля

Joanna Szady

The Company of the Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul at the service of the Lviv's hospitals in the 18th century

Charitable activities of of the Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul in Lviv in 18th century are explored. The history of foundation of the hospital of Saint Vincent de Paul by Franciszek Zawadzki in 1741 is traced. The terms and conditions of the agreement with the Company of the Daughters of Charity are shown. They had to work in the hospital as nurses, perform administrative and economic work. Different activities of the Daughters of Charity of Saint Vincent in the other Lviv's hospitals are investigated, such as caring for sick, poor, wounded and lonely, orphanage care.

Keywords: The Company of the Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul, Sisters of Charity, Lviv, the hospital of Saint Vincent de Paul

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia prowadziło już od XVII wieku pracę charytatywną na rzecz pomocy potrzebującym i chorym. Specjalizowało się zwłaszcza w posłudze pielęgniarskiej oraz opiekuńczo-wychowawczej, skierowanej do sierot i ubogich dziewcząt [1, s. 259]. W szpitalach szarytek ubodzy chorzy mogli znaleźć wsparcie medyczne dzięki wypracowanym w tradycji zakonnej metodom pielęgnacji, higieny i żywienia. Szarytki służyły też posługą duchową, dbając o stan duszy chorego, niosąc ogólne wsparcie

w chorobie i niedoli. Pomoc i opieka, skierowana do sierot dawała podstawy materialnej egzystencji i warunki do rozwoju dzieciom, pozbawionym rodziców. Siostry dbały o ich naukę, wpajanie zasad wiary i etyki, a także dawały umiejętności, potrzebne do samodzielnego życia i pracy zawodowej. Niejednokrotnie kierowały swą uwagę na dziewczęta z ubogich rodzin, które nie miały szansy na edukację i rozwój. W szkołach prowadzonych przez siostry również i one mogły się dokształcać i przygotowywać się do ról życiowych. Działalność charytatywną sióstr szarytek ocenia się zazwyczaj dość wysoko, ze względu na różnorodność i intensywność form pomocy [2, s. 223].

Do końca XVIII wieku ukształtowała się sieć 28 wielofunkcyjnych placówek szarytek, obejmujących najczęściej trojaka pomoc: szpitalną, szkolną i opiekuńczą [3, s. 203]. Placówka we Lwowie należy do pierwszej dziesiątki domów szarytek, powstałych wcześniej w Warszawie (cztery domy), Chełmie, Krakowie, Białej, Pułtusku i Lublinie. Lwów stał się pierwszym miejscem pracy Sióstr Miłosierdzia spośród wszystkich domów, powstałych na Rusi Koronnej do końca XVIII wieku [4, s. 174]. Obecność szarytek we Lwowie datuje się od 1741 r., kiedy Franciszek Zawadzki, łowczy kijowski, podjął zamiar «z miłości chrześcijańskiej ku pożytkowi i wygodzie bliskich fundusz pewny w mieście Lwowie uczynić przez wprowadzenie Wielebnych Sióstr Miłosierdzia pod regułą żyjących na miejsce klasztoru przeze mnie wymurowanego i przygotowanego na Przedmieściu miasta Lwowa za furta Bosacką pod Ojcami Reformatorami wystawionego» [5, s. 121–122]. Fundator zawarł umowę ze Zgromadzeniem o oddaniu placówki pod zarząd szarytek. Ustanowiony fundusz dotyczył początkowo liczby 10 chorych, do posługi którym przeznaczono cztery siostry [6, s. 272].

Wyjątkowo uroczysty był moment inauguracji nowej placówki. Oficjalnego otwarcia w dniu 25 lipca 1741 r. dokonało trzech hierarchów Kościoła: katolickiego, greckokatolickiego i ormiańskiego [7, s. 139]. Wkrótce, w 1744 r. fundator dodał pobliski budynek na Instytut dla 15 osieroconych dziewcząt (zwanym później Zakładem św. Kazimierza), a także zwiększył uposażenie na pensjonariuszy. Zakład szarytek traktowany był łącznie, gdyż składał się z dwóch skrzydeł połączonych kaplicą.

Placówka szybko się rozrastała, tak że liczba miejsc funduszowych nie wystarczała już na początku jej działania. W 1786 r. dzięki dodatkowym

5. Внутрішня організація церкви в XVIII – XX ст.

zapisom pozwolić sobie można było na utrzymanie 70 chorych, ale faktycznie przebywało tu nawet 200 pensjonariuszy [8, s. 196]. Rozszerzenie działalności szpitala było możliwe tylko dzięki kolejnym datkom. Do najbardziej spektakularnych należał zapis Henryka Jakuba de Violette z 1758 r., który przeznaczył cały swój majątek na utrzymanie inwalidów i kalek [8, s. 196]. Zgłaszając się do szpitala, przy którym nie było dla nich osobnego funduszu, nie mieli oni aż do czasu tego zapisu osobnej sali i wyposażenia. Wyjątkowy był również zapis dr Karola Lignera, który w 1771 r. ustanowił fundację stypendialną, przeznaczoną na kształcenie rodowitych lwowian w Akademii Medycznej w Wiedniu (tysiąc czerwonych zł). Prawo wybierania stypendystów przysługiwało magistratowi lwowskiemu, a każdy lekarz po ukończeniu studiów musiał powrócić do Lwowa i trzy lata bezpłatnie leczyć ubogich chorych w szpitalu szarytek [9, s. 85–86]. Każdy z takich zapisów wzmacniał stan organizacyjny szpitala i świadczył o ówczesnej praktyce dobroczynnej. Fundacje stanowiły podwaliny zaistnienia placówki, ale prawdziwym wsparciem w ich funkcjonowaniu były w kolei dalsze ofiary darczyńców.

Z racji zajmowania się pielęgnacją chorych i wychowywaniem sierot, pracę szarytek uznano za działalność użyteczną dla państwa i społeczeństwa, dlatego domy Sióstr Miłosierdzia uniknęły kasat czasów józefińskich, cieszyły się też uznaniem władz. W 1783 r. sam cesarz Józef II odwiedził sierociniec szarytek i ocenił ich pracę charytatywno-wychowawczą bardzo pozytywnie. Wspierał też Zgromadzenie dotacjami. Przeznaczył na ich wciąż rozszerzającą się działalność opiekuńczą zabudowania (dawne ulice: Teatyńska 1 / Klasztorna 2) po skasowanym klasztorze reformatów, tak że wkrótce liczba dzieci, otoczonych opieką przez szarytki wzrosła do 60. Podstawą pracy wychowawczej w tak powstałym Instytucie Edukacyjnym była ogólnie przyjęta u szarytek zasada przekazywania podstawowej wiedzy, zasad religijnych i etycznych oraz umiejętności praktycznych. Z racji dotacji państwowych Zakład przyjmował też dziewczęta z miasta (głównie urzędników miejskich). Pomimo uznania dla pracy szarytek, realizowano politykę utrudniania kontaktu siostrom z przełożonymi zagranicznymi, co ostatecznie przyczyniło się do podziału prowincji szarytek. W 1783 r. placówka lwowska znalazła się w prowincji galicyjskiej (lwowskiej) Sióstr Miłosierdzia jako jej Dom Prowincjalny [10, s. 11].

Wyjątkowo trudno jest uszczegółowić pracę szarytek w szpitalu lwowskim z racji szczupłości źródeł, dotyczących głównie spraw fundacyjnych i dotacyjnych. Na zasadzie analogii oraz przekazów z późniejszych lat, przypuszczać można, że pracowano zgodnie z wypracowanym w tradycji praktyki pielęgniarskiej modelem. Obejmował on całokształt zadań pielęgniarskich wokół chorych, w tym posługę w salach, organizację podręcznych aptek, przygotowywanie pożywienia chorych, dozór nad służbą pomocniczą, czystością i higieną, odpowiedzialność za gospodarkę zakładu. Generalnie stan i funkcjonowanie placówki bardziej przypominało infirmerię niż przytułek [11, s. 246]. Nie można zapominać przy tym o znaczącej roli sióstr przełożonych, dzięki staraniom których placówka lwowska funkcjonowała w trudnych okolicznościach politycznych. Spośród Sióstr Służebnych szpitala we Lwowie należy docenić zwłaszcza Francuzkę – Franciszkę Saulais (1768–1799), za kadencji której dom szarytek we Lwowie przetrwał zmiany organizacyjne, przyjął rolę wiodącą (do 1859) oraz wychowawczo-kształcącą dla nowicjuszek (seminarium).

Powstanie Szpitala św. Wincentego a Paulo we Lwowie oraz Zakładu Sierot p. w. św. Kazimierza to początek pięknej karty pracy szarytek w mieście, bez którego nie można zobrazować całego, 200-letniego przekroju czasowego ich udziału w pomocy społecznej (do 1946 r.). Pomimo braków źródłowych, nie pozwalających na drobiazgowo zanalizowanie posługi szpitalnej szarytek, można traktować ich obecność jako element większej całości w systemie opieki społecznej czasów przedrozbiorowych. Ogniskuje się tu zarówno aktywność społeczna, jak i polityczna, wobec której Zgromadzenie musiało wypracować własną drogę postępowania wobec sił zewnętrznych, tak aby utrzymać wytyczne swego charyzmatu.

1. Surdacki M. Działalność charytatywna zakonów żeńskich w Polsce do końca XVIII wieku / M. Surdacki // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. — 2015. — T. 103. — S. 237–271.
2. Borkowska M. Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej / M. Borkowska. — Lublin, 2010. — 440 s.
3. Borkowska M. Zakony żeńskie w Polsce w okresie potrydenckim / M. Borkowska // *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej. X–XX wiek* / red. H. Gapski, J. Kłoczowski. — Lublin, 1999. — S. 197–243.

5. Внутрішня організація церкви в XVIII – XX ст.

4. Szady J. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo na Rusi Koronnej w XVIII w. / J. Szady // Історія релігій в Україні : наук. зб. — Львів, 2016. — Част. 1 / ред. Мирон Капраль. — S. 172–181.
5. Schletz A. Zarys historyczny Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia. Kartka z dziejów społecznych Kościoła / A. Schletz // Nasza Przeszość. — 1960. — T. 12. — S. 59–172.
6. Chodakowska E. Kronika Pamiątkowa Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia w Polsce : rękopis / E. Chodakowska // Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Warszawie.
7. Dzierżak A. Powstanie i organizacja Galicyjskiej Prowincji Sióstr Miłosierdzia / A. Dzierżak // Nasza Przeszość. — 1996. — T. 86. — S. 113–160.
8. Dzierżak A. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Polsce (1652–2002) / A. Dzierżak // Tom 2 : Prowincja krakowska, prowincja litewska, biografie. — Kraków, 2002. — 680 s.
9. Dzierżak A. Galicyjska Prowincja Sióstr Miłosierdzia w latach 1783–1859 : rękopis / A. Dzierżak // Archiwum Uniwersyteckie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. — Lublin, 1972.
10. Łyszczarz Z. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Prowincja krakowska w latach 1939–1947 / Z. Łyszczarz, J. Wątroba // *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947*. — T. 17 / red. Agata Mirek. — Lublin, 2014. — S. 7–81.
11. Surdacki M. Opieka społeczna w Polsce do końca XVIII wieku / M. Surdacki. — Lublin, 2015. — 638 s.